

QISHLOQ XO`JALIK EKIN MAYDONLARINING NORMATIV UNIMDORLIGI HISOBLASH

Asadova Manzura Axatovna

*Toshkent irrigatsiya va qishloq xo`jaligini mexanizatsiyalash muxandislari instituti
Milly tadqiqot universiteti Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti doktoranti*

Annotasiya. Tuproqning bonitet jism sifatida jamiyatning tabiiy-tarixiy va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi jarayonida egallagan sifat va xossalarni baholash uchun tuproq toifalari va kadastr amalga oshiriladi.

Kalit so`zlar: Yerdan foydalanish, tuproq, baholash, bonitet balli, unimdorlik.

Annotation. Soil categories and cadastre are carried out to assess the quality and properties of soil as a bioinert body in the process of natural-historical and socio-economic development of society.

Keywords: land use, soil, evaluation, quality score, productivity.

Kirish. Qishloq xo'jaligi ekinlarining o'sishi va rivojlanishi uchun eng muhim bo'lgan tuproqlarning ob'ektiv xususiyatlari va xususiyatlarini hisobga olishga asoslangan tuproqlarni ularning mahsuldorligiga qarab sifatli baholash, ya'ni, tuproqlarning unumdorligiga ko'ra sifatini hisobga olgan holda, nisbiy birliklar - ballar bilan ifodalanadi. Bonitetga muvofiq, qishloq xo'jaligi texnologiyasining o'xshash darajasida turli tuproqlarning sifatini ularning unumdorligi bilan solishtirish mumkin. Eng keng tarqalgani 100 balllik shkala bo'lib, unda eng yaxshi tuproqlar 90-100 ball bilan baholanadi (X-sinf bonitet) va boshqa tuproqlar ular bilan solishtirilib, past bonitet sinfini oladi. Baholashning asosi uzoq yillik o'rtacha hosildorlik bilan bog'liq bo'lgan tuproqning diagnostik xususiyatlarini yoki taxminiy ko'rsatkichlarini aniqlashdir. Bunday xususiyatlar olinadi: chirindi gorizontining qalinligi, chirindi va asosiy oziq moddalar tarkibi, pH, mexanik tarkibi, keyinchalik ular bitta reyting shkalasiga tushiriladi. Hozirgi vaqtda tuproqni baholash tamoyillari, mezonlari va mazmunini tanlashda bir nechta yondashuvlar mavjud. Ekin maydonlarini rejalashtirishning avtomatlashtirilgan tizimini yaratish loyihasi quyidagi funktsional bloklardan iborat avtomatlashtirilgan axborot-tahliliy tizimni ishlab chiqish va qurishni nazarda tutadi:

butun hududning elektron tuproq va landshaft xaritasi, shu jumladan hududning agroekologik resurslari haqidagi ma'lumotlar, shuningdek transport yo'nalishlari, binolar va boshqalar haqidagi ma'lumotlar; -elektron xarita ob'ektlari bilan bog'liq bo'lgan barcha zarur atributiv ma'lumotlarni o'z ichiga olgan elektron ma'lumotlar bazasi, shuningdek, so'nggi bir necha yil davomida hosildorlik bo'yicha statistik ma'lumotlarni o'z ichiga oladi; -o'tgan davrdagi turli ekinlar uchun hosildorlik

ko'rsatkichlarini tahlil qilish uchun ekspert moduli; -agroekologik resurslardan foydalanishni qisqa muddatli rejalashtirish bo'yicha qarorlar qabul qilishni qo'llab-quvvatlovchi ekspert moduli (bir yildan bir yilgacha bo'lgan davr uchun). uch yil); – o'rganilayotgan hududning agroekologik resurslaridan (uch yil va undan ortiq muddatga) yerdan foydalanishni uzoq muddatli rejalashtirish bo'yicha qaror qabul qilishni ta'minlovchi ekspert moduli; -axborot-tahlil majmuasini ishlab chiquvchidan texnik yordam ko'rsatish zaruratisiz tizimning oxirgi foydalanuvchisi (agronom, ekspert) bilan o'zaro aloqani ta'minlovchi axborot-tahlil tizimining interfeys moduli. Har bir blokni ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonida butun tizimning eng yaxshi sifat parametrlarini ta'minlash uchun uning real sharoitlarga muvofiqligini batafsil tahlil qilish amalga oshirildi.

Agroekologik xaritani tuzish agroekologik tasnifga asoslangan bo'lib, u birinchi navbatda er guruhlarini asosiy tuproq va ekologik omillar va kichik guruhlariga - ularning namoyon bo'lish intensivligiga qarab aniqlashni o'z ichiga oladi. Bu erda farqlashning asosiy omillari gidromorfizm darajasi va tuproq eroziyasidir. Shuni ta'kidlash kerakki, kichik guruhlar o'rtasidagi farqlar shunchalik katta bo'lishi mumkinki, ular turli xil ekish tizimlariga bo'lgan ehtiyojni aniqlaydi.

Tahlil va natejalar. qishloq xo'jaligi yerlari va yerlarini tuproq unumdorligini aniqlaydigan tuproq parametrlarini hisobga olish va qishloq xo'jaligi ekinlari, asosan donli ekinlar hosildorligini belgilaydigan iqtisodiy ko'rsatkichlarni hisobga olish orqali baholashdir. murakkab Har bir fermer xo'jaligi uchun kerakli ma'lumotlar yig'iladi va oxirgi 5-10 yil ichida o'rtacha tuproq ko'rsatkichlari, em-xashak yerlarining hosildorligi, iqlim xususiyatlari (havo harorati, har yili yog'ingarchilik va havo harorati 10 ° dan yuqori bo'lgan davr) ko'rsatkichlarini o'z ichiga oladi. C, tuproqdagi mahsuldor namlik miqdori va boshqalar). Tuproqning bir qator ko'rsatkichlar bo'yicha baholash guruhlariga birlashtirilgan: -bitta tuproq-iqlim provinsiyasiga mansubligi; -tuproqlarning genetik yaqinligi, mexanik, fizik-kimyoviy, agrokimyoviy xossalarning o'xshashligi; -relyefning o'xshashligi; -sho'rlanish, eroziya, toshlik va boshqalar mavjud bo'lganda meliorativ choralar zarurligi; -sug'orish yoki drenajlash bilan bog'liq o'ziga xos sharoitlardir.

Tuproqning bir qator ko'rsatkichlar bo'yicha baholash guruhlariga birlashtirilgan: -bitta tuproq-iqlim provinsiyasiga mansubligi; -tuproqlarning genetik yaqinligi, mexanik, fizik-kimyoviy, agrokimyoviy xossalarning o'xshashligi; -relyefning o'xshashligi; -sho'rlanish, eroziya, toshlik va boshqalar mavjud bo'lganda meliorativ choralar zarurligi; -sug'orish yoki drenajlash bilan bog'liq o'ziga xos sharoitlar. Har bir tuproq guruhi uchun umumiy baholash ballari, shuningdek, ekinlarning hosildorligi, organik va mineral o'g'itlar, mehnat xarajatlari va boshqa ishlab chiqarish-iqtisodiy ko'rsatkichlar. Keyinchalik, axborot ko'rsatkichlarining ko'p korrelyatsion-regressiv tahlili ma'lumotlari asosida hosilni shakllantirishning eng muhim omillari aniqlanadi.

Qishloq xo'jaligi yerlarini iqtisodiy baholashda yerning bonitatsion bahosi va me'yoriy hosilning qiymati qo'llaniladi. tuproqning sifatini va tabiiy yem-xashak ekin maydonlari (pichanzorlar va yaylovlar)ni baholash ko'rsatkichlari;

asosiy qishloq xo'jaligi ekinlari va ko'p yillik daraxtlar tuzilmasi;

qishloq xo'jaligi ekinlari, ko'p yillik daraxtlar va yem-xashakbop ekin maydonlarining normativ hosildorligi;

qishloq xo'jaligi ekin maydonlarining normativ unumdorligi;

qishloq xo'jaligi ekinlarining asosiy turlari bo'yicha qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining hisoblab chiqilgan foyda olishi;

dehqon bozorlarida sotiladigan qishloq xo'jaligi mahsulotlari asosiy turlarining o'rtacha yillik narxlari hamda paxta xomashyosi va boshqoli don ekinlarining o'rtacha xarid narxlari;

foydaning kapitallashuvi foizi.

Xulosa. Baholash natijalaridan qishloq xo'jaligi ekinlaridan rejalashtirilgan hosilni asoslash uchun foydalanish mumkin; qishloq xo'jaligi mahsulotlarini xarid qilishning rejalashtirilgan hajmini belgilash; qishloq xo'jaligi tashkilotlari va korxonalarining ishlab chiqarish faoliyatini tavsiflashda, metodologiya yerdan foydalanishning hududiy xususiyatlarini hisobga oladi. Ushbu metodologiya asosida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining resurs salohiyatini aniqlash, shuningdek, tuproqni baholashning moliyaviy masalalarini hal qilish mumkin. O'zbekistonda xususiy baholash g'alla hamda makkajo'xori (don uchun) hissasi ko'rsatilgan holda paxta-g'alla-beda majmuidagi ekinlar bo'yicha, ayrim mintaqalar uchun esa sholi, tamaki, kanop va sabzavot bo'yicha o'tkaziladi. Hisoblangan bazis baholari asosida jadval — tuproq guruhlari bo'yicha yer baholari jadvali tuziladi. Bunday baholashda eng yuqori iqtisodiy samara (yalpi mahsulot, harajatlarni qoplash va differensial daromad) qadimdan sug'orib kelinadigan, juda madaniylashgan yerlarga to'g'ri keladi. O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning sifat, iqtisodiy va qiymat baxrsini aniqlash banklardan ipoteka qarzlari berishda, xususiy turar joylar qurish uchun yer ajratib berish va dehqon xo'jaliklariga me'yoriy ortiqcha yer ajratib berishda, yer solig'i stavkalari miqdorini aniqlash, kimoshdi savdolari orqali yer uchastkalarini sotish va qonunchilikda ko'zda tutilgan boshqa hollarda shu yer uchastkasining dastlabki bahosini belgilash uchun qo'llaniladi. Yerlarni iqtisodiy baholashda tuproq bonitirovkasi, asosiy ekinlarning me'yoriy hosildorligi, yalpi mahsulot va sof daromad (foyd) ko'rsatkichi mezon bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Buxoro viloyati Kogon tumanida yer resurslaridan foydalanish va boshqarish holatini yoritish www.oriens.uz.

2. Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy huquqiy asoslari va muammolari. www.ares.uz. The journal of academic research in educational sciences.
3. Islomov I, Tuxtayeva G.P. “rejim oposheniya xlopchatnika sorta Bukh-8 v usloviyax allyuvialno- lugovix pochvi Buxarskoy oblasti ”akademiya Mamun Xorazm 2021.12.str109-112
4. Asadova M. A. Scientific substantiation of agricultural land assessment –Pedagogical sciences and teaching method 2022 y.8-10p
5. Носов С.И. Кадастровая оценка продуктивных земель Российской Федерации// Землеустроительная наука и образование России в начале третьего тысячелетия: Сб. науч. Ст., посвященный 225-летию Государственного университета по землеустройству. -М.: ГУЗ, 2004.- С. 342-345.